

4. Олексенко В. М. Реалізація інноваційних пед. Технологій у підготовці фахівців у вищих технічних навчальних закладах: теорія і практика : [монографія] / В. М. Олексенко. – Харків : КП Друкарня, 2007. – № 13. – 280 с.
5. Освітні інноваційні технології у процесі викладання навчальних дисциплін / укл. О. А. Дубасенюк. – Житомир : Вид-во ЖДУ, 2004. – 261 с.
6. Профессиональное мастерство преподавателя высшей школы. – М. : 1980. – 99 с.
7. Уруський В. І. Формування готовності вчителів до інноваційної діяльності : метод. посіб. – Тернопіль : ТОКІППО, 2005. – 96 с.

РЕЗЮМЕ

Л. В. Першина. Умение применять информационные технологии как показатель профессионального мастерства будущих преподавателей высших педагогических учебных заведений.

В статье рассмотрена проблема формирования профессионального мастерства у будущих преподавателей высших педагогических учебных заведений. Определены и охарактеризованы критерии и показатели профессионального мастерства будущих преподавателей. Выявлено реальное состояние уровней формирования профессионального мастерства у будущих преподавателей высших педагогических учебных заведений по операционному критерию.

Ключевые слова: профессиональное мастерство, инновационные технологии, будущий преподаватель, критерий, показатель, образование, подготовка.

SUMMARY

L. Pershyna. The skill of using innovation technologies as the index of professional skill of future teachers of higher pedagogical educational establishments.

The article is dedicated to the problem of professional skill formation of future teachers of higher pedagogical educational establishments. It defines and describes the criteria and indices of the professional skill of future teachers. The real state of the professional skill levels according to operational criterion is presented.

Key words: professional skill, innovation technologies, future teacher, criterion, index, education, training.

УДК 378.147(477)

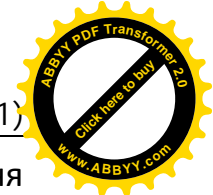
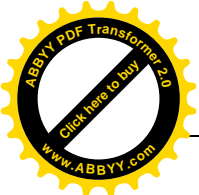
Н. Є. Полтавська

Луганський національний університет
імені Тараса Шевченка

РОЗВИТОК ПРОФЕСІЙНО ЗНАЧУЩИХ ЯКОСТЕЙ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ЛАНКИ ОСВІТИ ЗАСОБАМИ КООПЕРАТИВНОГО НАВЧАННЯ

У статті проаналізовано теоретичний аспект з проблеми визначення професійно значущих якостей майбутніх учителів початкових класів на прикладі комунікативної компетентності як однієї з зазначених якостей. Розкрито сутність поняття «комунікативна компетентність», висвітлено практичне застосування деяких кооперативних форм навчання як засобів розвитку комунікативних якостей.

Ключові слова: професійно значущі якості, комунікація, комунікативна компетентність, кооперація, кооперативне навчання, діалог.

Постановка проблеми. Соціально-економічні зміни, реформування системи освіти на гуманістичних та демократичних засадах, перехід із предметного на особистісно-орієнтоване навчання створюють умови для саморозвитку, самореалізації особистості в навчальному процесі. Результативність процесу неможлива без ґрунтовного аналізу процесу професійної підготовки майбутніх учителів і пошуку шляхів її подальшого вдосконалення.

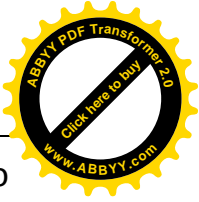
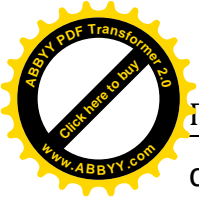
Сучасне суспільство потребує не вузьких спеціалістів – носіїв окремих виробничих функцій, а всебічно розвинених соціально активних особистостей, які мають фундаментальну наукову освіту, багату внутрішню культуру. Не дивлячись на те, що для будь-якого кваліфікованого спеціаліста необхідні глибокі знання, для педагогічної діяльності вчителя, зокрема вчителя початкових класів, особливо важливі професійно значущі якості.

До професійно значущих якостей ми відносимо такі блоки якостей: організаторські, комунікативні, мотиваційно-вольові, особистісні, лідерські.

Враховуючи значимість освіти для розвитку країни, набуває актуальності питання якості освіти, професійної і комунікативної компетентності педагогічних кадрів, які спрямовують, організовують навчально-виховний процес, створюють умови для подальшого розвитку національної системи освіти.

Аналіз актуальних досліджень. В останні роки з'явилося багато досліджень, у яких безпосередньо досліджуються питання комунікативної активності особистості. В численних працях вітчизняних та зарубіжних авторів (А. Батаршев, Г. Васильєв, В. Казміренко, Л. Карамушка, А. Кідрон, Л. Кельман, Н. Коломінський, С. Максименко, Г. Міллер, К. Платонов, К. Роджерс, М. Форверг, Я. Шкурко та ін.); по-різному розуміється роль і місце комунікативних здібностей у становленні і розвитку особистості. Це поняття наповнюється особливим змістом стосовно проблеми зазначених здібностей у педагогічному спілкуванні (О. Бодальов, В. Кан-Калік, Н. Кузьміна, О. Леонтьєв, Р. Немов, Л. Орбан-Лембрик, Г. Попова, Л. Савенкова, М. Савчин, В. Семиченко, С. Терещук, М. Тоба, Т. Щербан, Т. Яценко та ін.).

Важливе значення для дослідження означеної проблеми мають праці, в яких розглядаються питання, пов'язані з онтогенетичним розвитком спілкування (Л. Виготський, І. Кон, Г. Костюк, О. Леонтьєв, Т. Пироженко, Л. Рубінштейн та ін.), механізмами регуляції та

саморегуляції особистості (М. Боришевський, О. Киричук, С. Максименко та ін.), особливостями міжособистісної взаємодії у навчальному колективі (Н.Анікеєва, А. Добрович, Ю. Ємельянов, Г. Ложкін, В. Семиченко, Л. Петровська та ін.), національною спрямованістю освіти (А. Дмитренко, В. Москалець, М. Пірен, М. Савчин, М. Стельмахович, Р. Скульський та ін.).

Незважаючи на те, що проблема формування комунікативних здібностей у майбутніх учителів знайшла своє висвітлення у низці наукових праць, окремі аспекти означеної проблематики залишаються ще недостатньо вивченими.

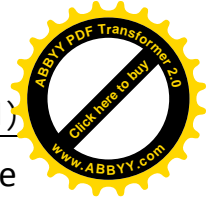
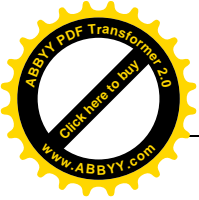
Мета статті – висвітлити питання застосування кооперативного навчання майбутніх учителів початкових класів як однієї з інноваційних технологій їх професійно-педагогічної підготовки, зокрема розвитку комунікативної компетентності.

Виклад основного матеріалу. Комунікативна культура вчителя виражається в знаннях ним мовного етикету, основ ефективного спілкування, змісту ділового одягу тощо. Педагог має вміти слухати співрозмовника; контролювати себе під час розмови; дотримуватись правил мовного етикету у спілкуванні; вести розмови з колегами, батьками. Основними мотивами та цінностями виступають: можливість знаходити спільну мову з людьми; необхідність володіти собою в будь-яких навчальних ситуаціях; використовувати власні здібності; постійно самовдосконалюватися. Проявність комунікативної культури свідчать такі якості, як: володіння собою, висока культура, комунікативна компетентність.

До комунікативних якостей учителя ми також відносимо окрім комунікативної компетентності, здібність до кооперації та групової роботи, поведінкові орієнтації при вирішенні конфліктної ситуації, соціальну компетентність при реалізації своїх цілей.

Комунікація – процес двостороннього обміну інформацією, що призведе до взаємного розуміння. «Комунікація» – з латин. означає «загальне, поділюване з усіма». Якщо не досягається взаєморозуміння, то комунікація не відбулася. Щоб переконатися в успіху комунікації, необхідно мати зворотний зв'язок про те, як люди вас зрозуміли, як вони сприймають вас, як ставляться до проблеми.

Комунікативна компетентність – здатність встановлювати й підтримувати необхідні контакти з іншими людьми.

Комунікативна компетентність – ситуативна адаптивність і вільне володіння вербальними та невербальними засобами соціальної поведінки.

Компетентність у всіх видах спілкування полягає в досягненні 3 рівнів адекватності партнерів – комунікативною, інтерактивною і перцептивною.

Отже, комунікативна компетентність – це сукупність комунікативних здібностей, комунікативних вмінь та комунікативних знань, які адекватні комунікативним задачам і достатні для їх вирішення [4; 5; 9; 10].

Аналіз практики підготовки вчителів початкових класів в системі педагогічної освіти свідчить про наявність низки недоліків у їх комунікативній підготовці:

- по-перше, при підготовці вчителів недостатня увага приділяється саме комунікативному аспекту підготовки, що викликає недоліки, які проявляються в сфері взаємостосунків та спілкування «викладач – студент»;

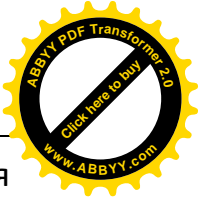
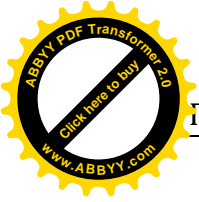
- у вищих навчальних закладах переважає знаннєвий підхід до професійної діяльності, за якого студенти мають справу не з контекстом майбутньої професійної діяльності, а з навчальними предметами. Це означає, що головною метою фахової підготовки майбутніх учителів початкової школи, залишається формування, перш за все, міцних предметних знань.

Реальною є педагогічна дійсність потребує сформованих комунікативних якостей у майбутніх учителів початкових класів як суб'єктів професійної діяльності.

- Як наслідок, виникнення труднощів у навчальному процесі: невміння обрати оптимальний стиль спілкування, відсутність рівнозначних партнерських стосунків між викладачем та студентом на занятті, несприятливий психологічний мікроклімат в групі. Названі труднощі знижують ефективність та продуктивність навчально-виховного процесу.

Оскільки на етапі вузівського навчання не створюються умови для розвитку комунікативних компетентностей педагогів, ця проблема розв'язується завдяки упровадженню кооперативних технологій навчання, оскільки ці технології мають значний потенціал по формування комунікативних якостей.

За етимологічним словником кооперація (від лат. cooperatio – співробітництво) – форма організації праці, при якій значна кількість людей спільно бере участь в одному чи різних, але пов'язаних між собою процесах праці.

Співробітництво (кооперація) – це спільна діяльність для досягнення загальних цілей. У межах спільної діяльності індивідууми прагнуть одержати результати, що є вигідними для них самих і для всіх інших членів групи.

Вихідним є поняття «*кооперативне навчання*», яке уявляє собою таку форму організації навчального співробітництва, що сприяє виникненню особливих умов та реалізації специфічних способів взаємодії учасників навчального процесу, спрямованих на колективний пошук і розв’язання пізнавальних задач, які ставить педагог або формулюються колегіально групою студентів.

Кооперативним навчанням називається такий варіант його організації, при якому учні (студенти) працюють у невеликих групах, щоб забезпечити найбільш ефективний навчальний процес для себе і своїх товаришів.

Кооперативна (групова) навчальна діяльність – це форма (модель) організації навчання у малих групах учнів, об’єднаних спільною навчальною метою [6, 22].

Кооперативне навчання базується на специфічних принципах:

1) позитивної взаємозалежності, що потребує від студентів усвідомлення відповідальності за власне навчання та навчання інших членів групи;

2) взаємодії, тобто створення для студентів реальних умов для допомоги один одному;

3) індивідуальної незалежності, що передбачає необхідність демонстрації кожним студентом результатів власної роботи;

4) соціальної взаємодії, що вимагає від кожного члена навчальної групи позитивно розв’язувати проблеми та конфлікти, які можуть виникати у процесі спільної діяльності;

5) перспективності – члени групи оцінюють не тільки власну роботу, але й висувають шляхи її подальшого вдосконалення. [2, с. 135].

Комунікативні якості посідають значне місце в кооперативному навчанні, оскільки їх належність у педагога та студентів є умовою реалізації технологій кооперативного навчання. Яке ж місце займає комунікація у кооперативному навчанні? Розглянемо далі докладніше педагогічні умови, завдяки яким уможливорюється процес кооперативного навчання:

- організаційно – педагогічні;
- дидактико – методичні;
- соціально-психологічні.

До **організаційно-педагогічних умов** відносимо організацію комунікації в навчальному процесі. В основі комунікативного процесу в системі традиційного навчання лежить монолог педагога. Педагог іде з готовими знаннями до студентів. Взаємодія між учасниками освітнього процесу будується з ініціативи педагога відповідно до заздалегідь підготовленого плану заняття. Цей процес можна представити у вигляді моделі односторонньої комунікації (рис. 1).

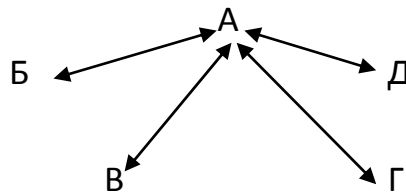

Рис. 1. Модель односторонньої комунікації: А – викладач; Б, В, Г, Д – студенти

Такий спосіб комунікації дозволяє викладачеві за короткий проміжок часу передати студентам великий обсяг матеріалу, маючи зворотний зв'язок у вигляді коротких відповідей студентів. В. Біблер інтерпретує цю модель комунікації в такий спосіб: «при монологі – тільки одна свідомість, один суб'єкт (педагог)...» [1, 34].

Кооперативне навчання допускає іншу форму комунікації на занятті, яку можна зафіксувати у вигляді моделі багатосторонньої комунікації (рис. 2). З цього малюнку можна побачити, що позиція викладача (А) змінюється: він не домінує над студентами, а стає учасником навчальної діяльності. Комунікаційні зв'язки виникають не тільки між викладачем та студентами, але й між усіма студентами.

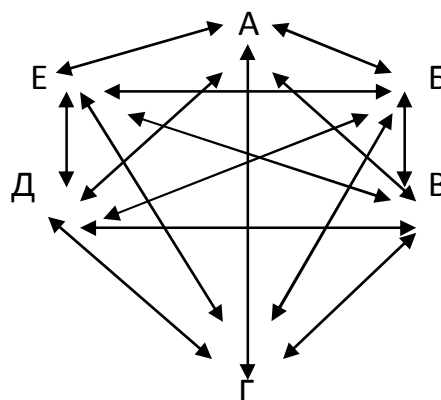
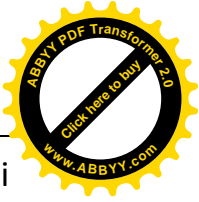
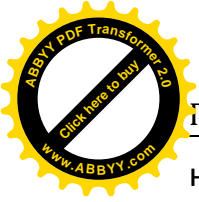

Рис. 2. Модель багатосторонньої комунікації: А – викладач; Б, В, Г, Д – студенти

Педагогічні умови, що забезпечують організацію багатосторонньої комунікації:

1. Знання, що повідомляються педагогом, не повинні бути беззаперечними. Для успішного протікання навчального процесу

необхідно створювати ситуації «відкритого зіткнення власних сумнівів і протиріччями інших». Важливо, аби ці протиріччя виникали в діалозі між викладачем та між самими студентами з урахуванням їхніх інтересів, думок, поглядів і позицій.

2. Те, що педагоги традиційно вважали помилками в розумовому процесі студентів, має сприйматися як процес просування до знань, як проблема на цьому етапі навчання. Це сприяє появі у студента бажання вчитися й разом з викладачем розв'язувати проблеми, що виникли.

3. Виклад педагогом готової інформації не виключається з навчального процесу, але місце й роль її змінюються. Монолог учителя застосовується, якщо:

- необхідно налаштувати студентів на вивчення нового матеріалу;
- студенти не можуть вирішити проблему самостійно через нестачу інформації. У такому випадку педагог викладає лише основні положення певної теми, організує їх активне обговорення.

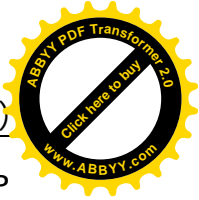
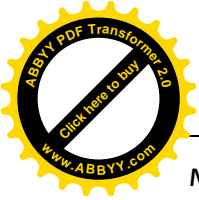
У процесі багатосторонньої комунікації студенти отримують можливість поділитися своїми думками, враженнями й відчуттями в межах певної теми, розповісти про власні висновки й вислухати думки не тільки педагога, а й одногрупників.

Викладач виступає організатором процесу навчання, консультантом, фасілітатором, який ніколи не «замикає» навчальний процес на собі. Головними у процесі навчання стають зв'язки між студентами, їхня взаємодія та співпраця. Результати навчання досягаються взаємними зусиллями учасників процесу навчання, студенти беруть на себе взаємну відповідальність за результати навчання.

Важливим поняття кооперативного навчання є *діалог*.

Навчальний діалог в умовах кооперативного навчання – це складна, інтегрована, інтеркультурна та поліособистісна організація освітнього процесу, своєрідна дидактична система з м'яким стилем управління, вільна від таких хибних стереотипів як «єдина правильна відповідь», «істина у останній інстанції», «викладач все знає, тому завжди правий» та ін.

О. Джуринський зазначав: «ефективним є групове навчання, яке передбачає відмову від діалогу «вчитель – учень» і перехід до потрійних взаємовідносин «вчитель – група – учень». Клас поділяється на рухомі по складу невеликі групи, кожна з яких по-своєму оволодіває навчальним

матеріалом. Прихильники групової роботи переконані, що цим виникають більш міцні контакти учня та вчителя, посилюється персональний та одночасно колективний дух навчання, серед учнів виникає здорове суперництво. Але мотивація є не конкурентною, а кооперативною: співпраця виходить на перший план».

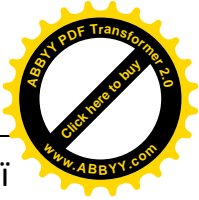
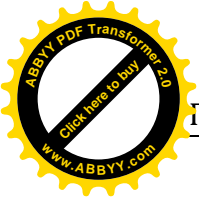
На заняттях у кооперативному навчанні має панувати атмосфера пошуку та відкритості. Викладач і студенти ставлять одне одному запитання, аналізуючи проблеми й ухвалюючи рішення. Студенти мають певні ролі під час виконання завдань, застосовують на практиці знання, уміння, навички: роблять припущення, збирають інформацію, впорядковують її, ставлять під сумнів висновки та достовірність джерел, оцінюють інформацію.

Навчальний простір має бути побудовано таким чином, щоб зробити легкою і природною співпрацю та комунікацію студентів. Цей простір можуть конструювати як педагоги, так і студенти, використовуючи різні засоби, що забезпечують освітню діяльність або є її результатами: плакати з програмою предмета, результатами групової роботи; навчальні матеріали, зроблені педагогом; різноманітні проекти, буклети, виготовлені студентами.

Найбільш поширеними формами організації навчання виступають такі: формальні кооперовані групи, групи студентського бригадного поділу досягнень, джигсо, неформальні кооперовані групи. Технології, що сприяють практичній реалізації кооперованого навчання студентів такі: «мозаїка», «класичні пари» та «класичні трійці», «акваріум», «вертушка» та ін.

Вищезазначені методи характеризуються цілою низкою особливостей, зокрема:

- базуються на спілкуванні як життєвій необхідності людини;
- створюють умови для діалогу або полілогу для всіх учасників процесу навчання, вимагають поетапної соціально-психологічної підготовки навчальної групи до продуктивного структурного спілкування: участь у діалозі потребує вміння не лише слухати, але й чути, не тільки говорити, але й бути зрозумілим;
- виробляють уміння працювати в групі для знаходження спільного, узгодженого рішення шляхом багаторазового висування пропозицій і отримання відгуків на них;
- поступово формують комунікативні поняття через сенсорне сприйняття, діалог-дискусію, рольову гру, життєву практику [4; 5; 7; 8].

Висновки. Аналіз існуючої на даний момент практики професійної підготовки вчителів початкових класів свідчить про наявність низки недоліків у їх комунікативній компетентності. Існує суперечність між вимогами, з одного боку, до професіоналізму педагогів, з іншого – до рівня їх комунікативної підготовленості.

Отже, провідним напрямком в системі підготовки педагогічних кадрів постає формування та розвиток в них необхідних комунікативних якостей. Все це уможлиблюється завдяки введенню технологій кооперативного навчання в освітній процес.

ЛІТЕРАТУРА

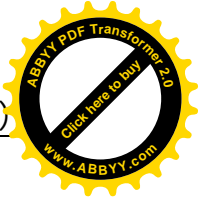
1. Библер В. Культура : диалог культур (опыт определения) / В. Библер // Вопросы философии. – 1989. – № 6. – С. 34.
2. Джурицкий А. Н. Развитие образования в современном мире / А. Н. Джурицкий. – М., 1999. – С. 134–141.
3. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології / І. М. Дичківська. – К., 2003. – С. 56–78.
4. Жуков Ю. М. Диагностика и развитие компетентности в общении : спец. практикум по социальной психологии / Ю. М. Жуков. – М. : МГУ, 1990. – 104 с.
5. Заброцький М. М. Комунікативна компетентність учителя : сутність і шляхи формування / М. М. Заброцький. – К. – Житомир : Волинь, 2000. – 32 с.
6. Інтерактивні технології навчання : теорія, досвід : метод. посіб. / авт.-уклад. : О. Пометун, Л. Пироженко. – К. : А.П.Н., 2002. – 136 с.
7. Карамушка Л. М. Психологія освітнього менеджменту / Л. М. Карамушка. – К. : Либідь, 2004. – 424 с.
8. Карамушка Л. М. Використання інтерактивних технік у процесі підготовки менеджерів та персоналу освітніх організацій до управління : метод. рекомендації. / Л. М. Карамушка. – Рівне, 2003. – 20 с.
9. Орбан-Лембрик Л. Е. Психологія управління / Л. Е. Орбан-Лембрик. – К., 2003. – 568 с.
10. Петровская Л. А. Компетентность в общении : социально-психологический тренинг / Л. А. Петровская. – М., 1989. – 216 с.

РЕЗЮМЕ

Н. Е. Полтавская. Развитие профессионально значимых качеств будущих учителей начальной ступени образования средствами кооперативного обучения.

В публикации проанализирован теоретический аспект проблемы определения профессионально значимых качеств будущих учителей начальных классов на примере коммуникативной компетентности как одной из указанных качеств; раскрыта суть понятия «коммуникативная компетентность», отображена необходимость практического применения кооперативных технологий как средств развития коммуникативных качеств учителя.

Ключевые слова: профессионально значимые качества, коммуникация, коммуникативная компетентность, кооперация, кооперативное обучение, диалог.

SUMMARY

N. Poltavskaya. Development professionally significant qualities teacher of junior classes in the process of application of cooperative forms in teaching.

On the article are analyses the theoretical aspects of problem of important communicative qualities of teacher of junior classes, here the notion «communicative competence», practical application cooperative technologys is represented as facilities of development of communicative qualities teacher.

Key words: professionally significant qualities, communication, communicativeness, communicative qualities, cooperation, dialog.

УДК 378.937

В. М. Романець

Одеський національний університет
імені І. І. Мечникова

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОГО СВІТОГЛЯДУ МАЙБУТНЬОГО ВИКЛАДАЧА ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ ЯК МЕТА І СОЦІАЛЬНО ЗНАЧУЩИЙ РЕЗУЛЬТАТ ЙОГО ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ У ВИЩОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ

У статті подано результати теоретико-експериментальної роботи з формування професійного світогляду майбутнього викладача зарубіжної літератури в умовах євроінтеграції та глобалізації наукового-освітнього простору вищої школи. Особливу увагу приділено висвітленню концептуальних засад дослідження.

***Ключові слова:** викладач зарубіжної літератури, професійна підготовка майбутніх викладачів зарубіжної літератури, формування професійного світогляду.*

Постановка проблеми. З-поміж стратегічних напрямів модернізації національної системи освіти, окреслених у Законі України «Про освіту», Концепції національного виховання та Національній доктрині розвитку освіти України у ХХІ столітті, одним з найактуальніших постає завдання щодосвітоглядної підготовки майбутніх викладачів. Це зумовлено тим, що в умовах нової соціально-економічної та культурної політики нашої держави, спрямованої на інтеграцію у європейський та світовий науково-освітній простір, оновлена система організації професійної підготовки майбутніх викладачів покликана не тільки врахувати їх природні здібності, але й створити сприятливі умови для творчого розвитку та формування повноцінної особистості громадянина України, відтворити його національний характер, спосіб мислення та гуманістичний світогляд (І. Бех, І. Зязюн, В. Кузь, О. Сухомлинська).

Натомість послаблення соціального контролю значно знижує не тільки громадську активність підростаючого покоління майбутніх викладачу, а й гальмує заходи щодо педагогічного керівництва процесом формування їх